

Okullarda PDR Uygulamaları Dersine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi

Students' Views on The Course of Counseling and Guidance Practice At Schools

Meral ATICI¹ ve Sabahattin ÇAM²

Öz: Bu araştırmanın amacı Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) son sınıf öğrencilerinin uygulama dersi kapsamında gittikleri okul ve okul personeli, uygulama dersini yürüten süpervizörler ve dersin yürütülmesi ile bu çalışmaların kendi gelişimlerdeki rolü konusundaki görüşlerini incelemektir. Araştırmada dersi alan 29 kız, 13 erkek olmak üzere toplam 42 öğrencinin dönem boyunca yaptıkları çalışmalara ilişkin görüşlerini uygulama yapılan okul ve okul personeli, uygulama dersini yürüten süpervizörler ve dersin yürütülmesi ile bu çalışmalar sırasında kendilerinde gözledikleri değişimler başlıkları altında yazarak belirtmeleri sonucunda toplanan nitel veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Analiz sonucunda öğrencilerin uygulama yaptıkları okulların fiziksel olanaklarının uygun olmasının, öğretmen, yönetici ve psikolojik danışmanların yardımcı ve destekleyici olmalarının ve elverişli ortam yaratmalarının çalışmaların verimini büyük ölçüde etkilediği görülmüştür. Uygulama dersinin özellikle teorik bilgileri uygulama şansı vermesi açısından öğretici ve yararlı olması, akranların geribildirimlerinden yararlanma, karşılaştıkları sorunları çözme becerilerini geliştirme açısından ve okul psikolojik danışmanlığı becerilerini geliştirme noktalarında etkili ve yararlı olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrenciler öğretim üyelerinden geliştirici geri bildirim ve öneri almanın, kendilerini rahat ifade edebilecekleri bir ortam yaratılmasının, uygulamada gözlenmiş olmanın ve model almanın geliştirici, motive edici etkisine dikkati çekmişlerdir. Kendi kişisel ve mesleki gelişimleri açısından ise psikolojik danışma ve uygulama becerilerini geliştirme, geliştirmesi gereken yönlerini fark etme, uygulamaların sonlarına doğru rahat olma, mutlu olma, güvenli ve yetkin hissetme

Anahtar Sözcükler: PDR uygulama dersi, okul, PDR öğrencisi

Abstract: The purpose of this study was to investigate the ideas of fourth year students about school guidance practices at psychological counseling and guidance department in Çukurova University. Qualitative data were collected from 29 female and 13 male students by asking them to write their thoughts on school guidance practices in the following topics: schools of practices and school counsellor; supervisor of guidance practices course and the course itself; the role of these school practices on their professional development. Data were analyzed by content analysis. Results showed that the feasibility of physical properties of school, the support and help of principals, teachers and school counselor and their effort in creating an appropriate environment for practices had an enormous effect on conducting practices effectively. Students found school practices course very useful and effective especially for applying theoretical knowledge into practice, enhancing their problem solving skills, benefiting from their peers' feedback and developing their skills for school guidance practices. Students also paid attention to the motivating and developing effects of supervisor feedback, being observed by supervisor, creating an atmosphere for expressing themselves in a comfortable way. In terms of personal and professional development students mentioned some of changes as enhancing psychological and practical skills, becoming aware of skills needed to be developed, increasing the feelings of happiness, confidence, relax/ comfortable, efficacy.

Keywords: counseling and guidance practices course, school, counseling and guidance student

Yazar Notu: Bu çalışma III.Ulusal PDR Uygulamaları Kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Doç. Dr. Çukurova Üniversitesi, Adana, matici@cu.edu.tr

² Yard. Doç. Dr. Çukurova Üniversitesi, Adana, sabahcam@cu.edu.tr

PDR lisans eğitiminde öğrencilerin psikolojik danışma alanında kazandıkları bilgi ve becerileri değişik ortamlarda bireysel ya da grupla çalışmak üzere kullanmaları ve mezun olduktan sonra bu ortamlarda çalışmaya hazırlanmalarını sağlayan bazı dersler ve uygulamalar bulunmaktadır. Okul ortamı ve okul psikolojik danışmanlığı alanı bu tür uygulama ve stajların yapıldığı alanlardan biridir. Okul ortamında yapılan staj ve uygulamalarda ise öğrencilere verilen süpervizyon hizmetinin onların beceri ve mesleki kimlik gelişimlerinde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir.

ABD’de Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitim Programlarının Akreditasyon Kurulu’na (Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs; CACREP, 1994) göre akredite edilen psikolojik danışma programlarındaki tüm öğrencilerin kuramsal düzeyde alınan eğitime ek olarak süpervizyon altında 100 saatten oluşan psikolojik danışma uygulaması ve 600 saatten oluşan staj çalışmasını yapmaları gerekmektedir. Bu çalışmaların yanında okul psikolojik danışmanlığı alanındaki öğrencilerin okul psikolojik danışmanlığının temelleri, bağlamsal boyutları, okul psikolojik danışmanlığı uygulamaları ve klinik eğitim alanlarında bilgi ve beceri sahibi olmaları gerekmektedir. ABD’de psikolojik danışma eğitimi veren 189 programın incelendiği bir çalışmada (Perusse, Goodnough ve Noel, 2001) programların % 86.2 nin okul psikolojik danışmanlığı programındaki öğrenciler için staj çalışması istediği, % 94.5’nin bu saatlerin okul ortamında tamamlanması gerektiğini vurguladığı, programların yarısının ise stajın 600 saat olması gerektiğini belirttiği ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de benzer bir çalışma Özyürek (2009) tarafından yapılmıştır. Ondokuz üniversitenin PDR lisans programından mezun olma aşamasında olan 365 son sınıf öğrencisinin katıldığı çalışmada okullarda psikolojik danışma uygulamaları ve öğrencilere sağlanan süpervizyon olanaklarını belirlemek amaçlanmıştır. Sonuçta, öğrencilerin tamamına yakınının bir dönem boyunca 14 ile 42 saat arasında okul veya kurumlarda uygulama yaptıkları bulunmuştur. Uygulamalarla ilgili yapılan süpervizyon amaçlı ders ya da toplantıların yetersiz olduğu, yapılan toplantıların daha çok grupla yürütüldüğü, okullarda yapılan uygulamaların öğretim elemanları tarafından gözlenmediği, çalışmalarına ilişkin geribildirim alan öğrencilerin bu geribildirimleri genelde yapıcı, geliştirici ve mesleki gelişimi teşvik edici nitelikte bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Genelde psikolojik danışman eğitiminde özelde ise okul psikolojik danışmanlığı eğitiminde önemli bir hizmet olan süpervizyon, deneyimli

bir meslek üyesinin acemi bir meslek üyesine rehberlik etmesi, deneyim kazanmasını sağlaması ve geribildirim vermesi olarak tanımlanmaktadır (Bernard ve Goodyear, 1992). Süpervizyon hizmeti uygulama (practicum) ve staj (internship) dersleriyle verilmektedir. Uygulamanın asıl amacı, psikolojik danışmanlık becerilerini geliştirmek ve ustalaşmalarını sağlamak; stajın amacı ise eğitim aşamasındaki okul psikolojik danışmanlarına okul psikolojik danışmanlığıyla ilgili çeşitli aktiviteleri yapma fırsatı sunmaktır (Studer, 2005).

Süpervizyon adayın klinik becerilerini geliştirme, profesyonel gelişimine katkıda bulunma, danışmanlara verilen hizmeti izleme, mesleğe girişte kontrol görevi görme, okul ortamı hakkında öğrenme fırsatları sağlama (Henderson, 1994) ve adayın performans düzeyini değerlendirmek için (Getz, 1999) tasarlanmıştır. Sutton ve Page (1994) süpervizyonun psikolojik danışman eğitimi programlarındaki yeterlikler ile iş ortamında gerekli olan beceriler arasında köprü görevi gördüğünü belirtmektedir. Süpervizörler süpervizyon sırasında klinik, gelişimsel ve yönetsel alanlarda süpervizyon vermektedirler (Studer, 2005).

Konuyla ilgili yapılan nitel bir araştırma sonucunda psikolojik danışmanların gelişimlerinin süpervizör, mentör ve öğretim elemanları gibi pek çok kaynaktan etkilendiği ve kişilerarası etkileşimlerin kişisel olmayanlardan daha etkili olduğu bulunmuştur (Skovholt ve Ronnestad, 1992). Psikolojik danışmayla ilgili staj çalışmalarını yürüten İspanyol kökenli Amerikalı öğrencilerin mesleki kimlik gelişimiyle ilgili nitel bir çalışmada da (Nelson ve Jackson, 2003) üniversitedeki öğretim elemanları, alandaki süpervizörler, akran ve aileler ile tartışmaların mesleki kimliği etkilediği ortaya çıkmıştır. Öğrenciler çalışmalarını tartışmak, sorularına yanıt almak, mesleki gelişimleriyle ilgili önemli konuları konuşmak için öğretim elemanlarının ulaşılabilir olmasının önemine değinirken, arkadaşların duygusal destek kaynağı olarak öğrenmelerini olumlu yönde etkilediğini; alandaki süpervizörlerin desteği ve güveninin önemli bir faktör olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca staj ve uygulamalar boyunca öğrencilerin bilgilerinde artış olduğu, kendileriyle ilgili içgörü geliştirdikleri, daha güçlü ve güvenli hissettikleri, öğrendiklerini uygulayabildikleri, başlangıçtaki kaygının azaldığı, kişisel başarı duygusu yaşadıkları, psikolojik danışmaya karşı olumlu duygular yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Süpervizörler değerlendirici, tavsiye veren, koordinatör, öğretmen ve mentor gibi üstlendikleri çeşitli roller (Wood ve Dixon Rayle, 2006) aracılığıyla psikolojik danışman adaylarının gelişimine katkıda

bulunmaktadırlar. Ancak psikolojik danışman adayları etkinlikleri ilk kez yapmaya başladıklarında sıklıkla kaygı, heyecan ve belirsizlik gibi duygular yaşadıklarından okuldaki süpervizörün yüzleştirmeyi minimum düzeyde kullanması ve başarılı sonuçları olan stratejileri kullanması pozitif deneyimin temelini oluşturmaktadır (Nelson ve Johnson, 1999).

Wood ve Dixon Rayle (2006) okul psikolojik danışman adaylarını çok yönlü sorumluluklara hazırlamak ve onları süpervize etmek amacıyla Amaçlar, İşlevler, Roller ve Sistemler Modelini (Goals, Functions, Roles and Systems Model/ GFRS) geliştirmişlerdir. Okul psikolojik danışmanı adaylarıyla süpervizyon yapan okul psikolojik danışmanları ve üniversitedeki süpervizörlerin inceleme/değerlendirme, öğretim, öneri verme, model olma, müşavirlik ve teşvik etme ve ilgi gösterme gibi işlevleri vardır. Süpervizörlerin üstlendiği roller ise değerlendirme, öneri verme, koordinatörlük yapma, öğretme ve mentörlüktür.

Yurt dışı literatürde okul psikolojik danışmanlığı programlarında yapılan uygulamaların içeriği ve süresi konusunda belirli standartlara uyulması, bu uygulamalar sırasındaki süpervizyonun, süpervizörlerin işlevi ve rolleri üzerinde durulurken Özyürek, Çam ve Atıcı (2007) Türkiye’de lisans düzeyinde verilen genel PDR eğitiminde okul psikolojik danışmanlığı ile ilgili uygulamalarda bulunması gereken özellikleri belirlemişlerdir. Buna göre uygulama için seçilen okulların ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde olması, okullardaki psikolojik danışmanların etkili biçimde çalışıyor olmaları ve yöneticilerin bu uygulamalar için uygun ortam yaratmayı kabul etmeleri gerekmektedir. Okul psikolojik danışmanlığı uygulamalarının yürütülmesini sağlayan süpervizörler bu alanda çalışmalar yapan öğretim üyeleri, okuldaki süpervizörler de etkili ve verimli çalışan, en az üç yıllık deneyime sahip okul psikolojik danışmanları olmalıdır. Ayrıca araştırmacılar üniversitede öğrencilerle bireysel ya da grup süpervizyonu yapılması, süpervizörlerin, öğrencilerin çalışmalarını gözleyip geliştirici geribildirim vermesi, onlara model olarak öğrenmelerine katkıda bulunması gerektiğini vurgulamışlardır.

Okul psikolojik danışmanlığı uygulamalarının özelliklerini belirleme yanında bu uygulamaları yapan öğrencilerdeki değişim ve gelişimi belirlemeye yönelik çalışmalardan birinde PDR son sınıf öğrencilerinin yaptığı grup rehberliği uygulamalarının rehberlik becerileriyle ilgili yetkinlik algılarına ve mesleki benlik saygısına olan etkileri nicel ve nitel yöntemlerle incelenmiştir (Atıcı, Özyürek ve Çam, 2005). Uygulamaların sonunda öğrencilerin yetkinlik

inançlarında ve benlik saygılarında bir artış olduğu görülmüştür. Görüşmeye katılan tüm öğrenciler uygulamalar sonunda grup rehberliği etkinliklerini yürütme konusunda yetkinlik inançlarının arttığını belirtmişlerdir.

Atıcı ve Ulusoy’un (2010) grup rehberliği etkinliklerini yürüten psikolojik danışman adaylarıyla yaptıkları araştırmada etkinliklerin amacına ulaşmasında psikolojik danışman adayının becerileri etkili kullanmasının ve iyi hazırlık yapmasının rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, öğrencilerin uygulamaların sonunda psikolojik danışma becerilerini etkili kullanmada önemli bir gelişme sağladıkları, olumsuz duyguların yerini olumlu duygulara bıraktığı, grup yönetiminde karşılaşılan istenmeyen davranışlarla yapıcı yollarla baş ettikleri ve bu konuda da gelişim gösterdikleri ortaya çıkmıştır.

Yukarıda özetlenen araştırma sonuçları ışığında PDR öğrencilerinin okullardaki grup rehberliği uygulamalarından özellikle psikolojik danışma becerilerinin etkili kullanılması, becerileri kullanmada yetkinliğin artması, mesleki benlik saygısının artması, grup yönetiminde daha etkili olma açısından oldukça yararlandıkları görülmektedir.

Öğrencilerin uygulama dersi kapsamında yaptıkları grup rehberliği çalışmalarının etkileri konusunda araştırmalar olmakla birlikte tüm uygulama ve çalışmalar açısından görüşlerini nitel olarak incelemenin gerekli olduğu düşünülmüştür. Öğrencilerin bilgi ve becerilerini kullanma fırsatı buldukları ilk deneyimleri olan bu uygulamalar sırasında en uygun ortam ve koşulların sağlanması bu süreci etkili ve verimli geçirmelerini sağlayacaktır. Bunun için onların uygulamalarla ilgili görüşlerini çok yönlü ve ayrıntılı biçimde incelemeye gereksinim vardır. Öğrencilerin mesleki beceri ve kişisel gelişimlerine en uygun ortam ve bu ortamdaki kişi davranışlarını belirlemeye ve uygulamaların planlanması ve yürütülmesine katkı sağlayacağı düşünüldüğünden böyle bir araştırmaya gerek duyulmuştur.

Bu araştırmanın amacı, uygulama dersi kapsamında okullarda psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları yapan PDR son sınıf öğrencilerinin uygulama yapılan okul ve okul personeli, uygulama dersini yürüten süpervizörler ve dersin yürütülmesi ile bu çalışmaların kendi gelişimlerindeki rolü konusundaki görüşlerini incelemektir.

Yöntem

Çalışma, PDR lisans düzeyinde okullarda yürütülen uygulama dersine ilişkin öğrenci görüşlerinin incelendiği nitel bir araştırmadır. İncelemede uygulama yapılan okul, okul psikolojik

danışmanı, fakültede dersin yürütülmesi ve dersin öğrencilerin kişisel ve mesleki gelişimleriyle ilişkisi ele alınmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi PDR lisans programında yer alan EPH 422-Uygulama-II dersini 2009-2010 eğitim-öğretim yılında alan öğrencilerden oluşmaktadır. Bu derste hem örgün hem de ikinci öğretimde bulunan öğrenciler dörder gruba ayrılmaktadır. Her gruptaki öğrenci sayısı 12 ile 14 arasında değişmektedir. Bu derste, biri örgün ve biri de ikinci öğretim olmak üzere ikişer gruptan bir öğretim elemanı sorumlu olmaktadır. Bu çalışmanın yazarları da dersi yürüten öğretim elemanları arasında yer almaktadır ve sadece dersi yürüttükleri gruplardaki öğrenciler çalışma grubuna alınmıştır. Çalışmada toplam 42 öğrenci yer almıştır. Bunların 29'u kız, 13'ü erkektir; 21'i örgün öğretim, 21'i de ikinci öğretim öğrencisidir. Makale boyunca çalışma grubunda yer alan öğrencilerden söz ederken öğrenciler ve psikolojik danışman adayları kavramları birbirinin yerine geçer şekilde kullanılacaktır.

Dersin Yürütülmesi

Ders okulda yapılan uygulamalar ve fakültede yapılan çalışmalar olarak iki bölümden oluşmaktadır. Bu çalışmaların yürütülmesinde sorumlu öğretim elemanına her grup için bir araştırma görevlisi yardımcı olmuştur.

Dersin okuldaki bölümünde öğrencilerden dönem boyunca haftada en az yarım gün uygulama yapmaları beklenmektedir. Bu uygulamalarda öğrenciler (psikolojik danışman adayları) okuldaki psikolojik danışmanla birlikte 10-15 öğrenciden oluşan bir grup belirleyerek bu grubun gelişimsel özellikleri ve ihtiyacına uygun olan 10-12 oturumluk bir grup rehberliği programı uygulamaktadırlar. Ayrıca öğrencilerden, sınıf rehberliği, veli ve öğretmenlerle konsültasyon, bireyi tanıma tekniklerinin uygulanması ve değerlendirilmesi, 3-5 kişilik bir gruba mesleki rehberlik uygulaması amacıyla bir ölçme aracı (Akademik Benlik Kavramı Ölçeği/ABKÖ veya Kendini Değerlendirme Envanteri/KDE) uygulayıp sonuçlarını yorumlama, öğrencilerle bireysel görüşmeler yapma, okul psikolojik danışmanının çalışmalarını gözleme gibi etkinlikleri yapmaları istenmektedir. Öğrencilerin yaptıkları grup rehberliği çalışmalarından bir oturumu dersin sorumlusu, yardımcı asistan veya okul psikolojik danışmanı tarafından gözlenip, geribildirim verilmektedir. Dönem sonunda da öğrenciler bu çalışmalarına ilişkin rapor hazırlayıp sorumlu öğretim elemanına teslim etmektedirler.

Dersin fakültedeki yürütülmesi yani süpervizyon ise haftada üç saat olmak üzere gruptaki tüm öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Öğrenciler bu süreçte yaptıkları çalışmalarını ve karşılaştıkları güçlükleri dile getirmekte, süpervizör ve diğer öğrencilerden geribildirim almaktadırlar. Karşılaşılan güçlüklerle yönelik ise, öğrencinin kendisi, diğer öğrenciler, ders sorumlusu ve yardımcı asistanla birlikte çözüm seçenekleri bulma konusunda tartışmaktadırlar. Süpervizyonda öğrencilere yapacakları çalışmalarla ilgili bilgi verme, psikolojik danışma becerilerini gözleme ve geliştirme, uygulamalar sırasında karşılaştıkları engeller ve yaşadıkları duyguları fark etme üzerinde de durulmaktadır. Ayrıca öğrencilerin yaptıkları çalışmalara yönelik hazırlık ve uygulama raporları haftalık olarak incelenip geribildirim verilmektedir.

Dönem sonunda öğrenciler uygulama yaptıkları okul ve okul personeli, uygulama dersini yürüten süpervizörler ve dersin yürütülmesi ile bu çalışmaların kendi mesleki ve kişisel gelişimindeki rolü konusundaki görüşlerini içeren genel bir değerlendirmeyi uygulama raporuyla birlikte vermektedirler.

Verilerin Toplanması

Çalışmanın nitel verileri öğrencilerin dönem sonunda hazırladıkları raporlarda a) ders, b) uygulama okulu ve personeli, c) süpervizörler ile uygulamaların kendi mesleki ve kişisel gelişimlerine olan etkileri konusundaki görüşlerini yazarak ifade ettikleri metinlerden oluşmaktadır. Her bir öğrencinin uygulama raporuyla birlikte yazılı olarak yaptığı değerlendirmeler bir-iki sayfa arasında değişmektedir. Araştırmada analiz için incelenen değerlendirme metinleri toplam 70 sayfadan oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada nitel verilerin içerik analizi araştırmayı yürüten iki araştırmacı tarafından ilgili kaynaklarda (Strauss ve Corbin, 1990; Yıldırım ve Şimşek, 2008) önerilen aşamalar izlenerek yapılmıştır. Öncelikle araştırmacılar öğrencilerin yazdığı metinleri okumuş ve olası kod ve kategoriler için notlar almışlardır. Daha sonra metin içinde yer alan anlamlı veri parçacıklarına isim verme süreci olan kodlamayı yapmışlardır. Kodlama yaparken öğrencilerin kendi ifadeleri, PDR alanında kullanılan kavramlar ve araştırmacıların keşfettiği ifadeler kod olarak kullanılmıştır. Araştırmacılar kodlar ve olası kategoriler konusunda birbirleriyle sürekli bilgi alış verişinde olmuşlardır.

Her iki araştırmacı kodlama sürecini tamamladıktan sonra araştırmacılarından biri nihai

kategori listesini hazırlamış ve uygun kodlar bunlar altına yerleştirilmiştir. Bu liste diğer araştırmacıya verilmiş ve araştırmacı kodladığı verilerin hali hazırda ve sürekli iletişim halinde olunarak geliştirilen kategorilere büyük oranda uyduğunu belirtmiştir.

Bu araştırmada verilerin analizi iki araştırmacı tarafından yapıldığından araştırmacılar arasındaki tutarlılığı belirlemek için iki öğrenciye ait veriler araştırmacılar tarafından bağımsız olarak kodlanmış, sonrada bunlar arasındaki uyuma bakılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda iki araştırmacının yaptığı kodlamalar arasındaki uyum % 89.79 olarak bulunmuştur. Bu da araştırmacıların verileri kodlama konusundaki güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bulguları sunarken katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmesi, iki araştırmacının kodlama yaparken sürekli iletişim halinde olması, bir araştırmacı tarafından yapılan kodlamaların ve bulunan temaların veriye uygunluk açısından diğer araştırmacı tarafından incelenmesi bu araştırmada yapılan geçerlik çalışmalarıdır.

Bulgular

Araştırmadan elde edilen bulgular I) okul, okul personeli, öğrenciler ve okul psikolojik danışmanına ilişkin görüşler, II) uygulama dersinin üniversitede yürütülüşü ve bu dersi yürüten süpervizörlere ilişkin görüşler ve III) öğrencilerin uygulama dersleri boyunca kendilerinde gözledikleri değişimler konusundaki görüşlerine yönelik bulgular başlıkları altında sunulmuştur. Bulguları sunarken öğrencilerin görüşlerine örnek olacak alıntılara yer verilmiş, alıntıların sonuna ÖĞ1 gibi ÖĞ2 gibi öğrencilere verilen kodlar konulmuştur.

I. Okul, Okul Personeli, Öğrenciler ve Okul Psikolojik Danışmanı Hakkındaki Görüşlere İlişkin Bulgular

Analizler sonucunda öğrencilerin uygulama yaptıkları okula ilişkin görüşleri okul, okul personeli, öğrenciler ve okul psikolojik danışmanları şeklinde gruplanmıştır. Okulun teknolojik donanım, öğrenci sayısı, temizlik, etkinlik yapılacak ortam gibi fiziksel olanaklarının uygun olması, fotokopi çekme olanağının bulunması ve etkinlik için uygun yer bulma ve ders ayarlarının mümkün olması gibi olumlu özelliklerinin daha sık vurgulandığı (n = 40); ulaşımın zor olması, kirli olması, kalabalık olması, yer bulma ve oturma düzenini oluşturmanın zorluğu şeklindeki olumsuz özelliklerin ise oldukça az (n= 10) olduğu görülmüştür. Aşağıdaki ilk iki alıntıda öğrencilerin okulla ilgili olumlu, diğer alıntıda ise olumsuz görüşlerini yansıtan ifadeler yer almaktadır.

Grup rehberliği çalışmaları için ideal bir okuldu. Etkinlikler için her zaman sınıf bulunabilirdi. Ayrıca etkinliklerde kullanacağımız materyali çok rahat fotokopi çektirebiliyorduk. (ÖĞ1)

Okulda hiç olumsuz bir durum yaşamadım. Gerek okul idaresi gerekse psikolojik danışman yapacağımız çalışmalar konusunda ellerinden geleni yaptılar. (ÖĞ2)

Okul her bakımdan çok sıkıntılıydı. Özellikle ulaşım zordu. Ayrıca okul teknolojik açıdan donanımlı olmasına rağmen müdür yardımcılarını fotokopi çektirmedi. (ÖĞ3)

Okulla ilgili olan bu durumun öğretmen ve yöneticiler için de geçerli olduğu görülmüştür. Öğretmen ve yöneticilerin olumlu tutum ve davranışlarının olumsuz tutum ve davranışlarından daha çok vurgulandığı dikkati çekmektedir. Hem öğretmen (n= 31) hem de yöneticilerin (n=30) yardımcı, destekleyici, anlayışlı, kabul edici ve sıcak olmaları, psikolojik danışmaya önem verip (n=14) öğrencileri psikolojik danışman olarak görmeleri (n=6) olumlu tutum ve davranışlar içinde ön plana çıkmıştır. Ayrıca öğretmenlerin kolay iletişim kurmaları ve birbirleri arasındaki iletişimin olumlu olmasına değinilmiştir.

Öğretmen (n=8) ve yöneticilerin (n=4) doğrudan psikolojik danışman adayına yönelik olumsuz tutum ve davranışlarının olumlulara göre oldukça az olduğunu belirtmekte yarar vardır. Ders vermeme, soğuk davranma ve psikolojik danışma çalışmalarını önemsememe, olumsuz bakma öğretmenlerde; psikolojik danışmaya olumsuz tutum, fotokopi çekmede zorluk ve boş derslere girmesini isteme yöneticilerde gözlenen olumsuzluklar olmuştur. Ayrıca kendilerine yönelik olmamakla birlikte öğrenciler öğretmenler arasında zayıf iletişim, öğretmenlerin öğrencilere olumsuz yaklaşımı ve derse girme konusunda isteksizliğine dikkati çekerken, yöneticilerle karşılaşmama ya da görüşme fırsatı bulmama (n=9) da söz konusu olmuştur.

Psikolojik danışman adayları okul yöneticileri ve öğretmenler kadar olmasa da uygulama yaptıkları okuldaki öğrencilerle ilgili görüşlere de yer vermişlerdir. Bunu da grup ve sınıf rehberliği, bireysel görüşme gibi uygulamalar sırasındaki gözlemlerine göre yaptıkları söylenebilir. Örneğin, etkinliklere düzenli ve aktif katılım, başarı ve farkındalıklarının, güven ve motivasyonlarının yüksek olması, saygılı ve kibar, bilinçli, sorumluluk sahibi olma ve kendini iyi ifade etme öğrencilerde gözlenen olumlu özelliklerken; az sayıda içe kapanık olma, iletişim, saldırganlık ve öfkeyle ilgili problemleri olma,

okuldan yakınma ve devamsızlık gibi olumsuz yönler üzerinde de durulmuştur.

Öğrencilerin okuldaki psikolojik danışman ile ilgili görüşleri *psikolojik danışman adayına yönelik yaklaşım ve davranışlar* ile *psikolojik danışmanın okuldaki etkililiği* şeklinde iki genel kategoriye ayrılmıştır. Ayrıca bu iki kategoride de olumlu ve olumsuz yaklaşım ve davranışlar yer almaktadır. Öğrenciler okul psikolojik danışmanlarının uygulamalar boyunca kendilerine yardımcı olduğunu genel anlamda *yardımcı olma* (n=25) ifadesini kullanarak ifade ettikleri gibi ne yaparak yardımcı olduklarını da aşağıda açıklandığı gibi vurgulamışlardır. Etkinlikler için yer, zaman ve ders saati ayarlama (n=11), çalışmalarını gözlemelerini (n=8) ve kendisinden çok şey öğrenmelerini sağlama (n=5), model olma (n=14) deneyim, kaynak ve materyalleri paylaşma (n=5), okul, personel ve öğrenciler hakkında bilgi verme (n=4) gibi spesifik olarak ne yaparak veya nasıl yardımcı olduklarını da belirtmişlerdir. Psikolojik danışman adayına karşı yaklaşımlarda ise sıcak davranma ve samimi iletişim kurma (n=5), cesaretlendirme (n=3) ve motive etme (n=3), sorumluluk verme (n=2) ve uzman olarak görme (n=4) üzerinde durulurken bazı öğrencilerin (n=8) böyle bir psikolojik danışmanla çalıştıkları için kendilerini şanslı ve mutlu hissettiklerini özellikle belirttikleri görülmüştür.

Öğrencilerin *psikolojik danışmanın okuldaki etkililiğini* okul personeli, öğrenci ve velilerle iyi ilişkiler içinde olma ve koordineli çalışma (n=20), profesyonel, işini iyi yapan, etkili, planlı ve disiplinli çalışan, ideal bir psikolojik danışman (n=14) gibi ifadeleri kullanarak tanımlandıkları görülmüştür.

Okul psikolojik danışmanının okul personeli ve öğrencilerle iletişiminin güçlü olması, çalışmalarını gözleme fırsatı vermesi ve çalışma biçimi açısından okul psikolojik danışmanı olarak etkili bir model olması konusunda öğrenci görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda yer almaktadır.

Çok etkili, işini çok iyi bilen ve çok iyi yapan bir psikolojik danışman. İster veliler, ister yönetim ve öğretmenlerle olsun iletişim kurma yönü oldukça etkiliydi. (ÖĞ1)

Okul psikolojik danışmanının öğrencilerle iç içe olması, her fırsatta sürekli görüşmeler yapması onu fazlaca gözlememi sağlaması, gözleyerek tecrübe kazanmamı sağladı. (ÖĞ4)

...Müdür, öğretmenler ve öğrencilerle arası çok iyiydi. Bizi cesaretlendirdi ve yapabileceğimize inandırdı. Bizim için iyi bir model oldu. Onun gibi bir psikolojik danışmanla çalıştığım için kendimi mutlu hissettim. (ÖĞ5)

Olumlu yaklaşım ve etkili çalışma biçimiyle kıyaslandığında az sayıda da olsa uygulamalarda deneyimsiz olma ve ne yapacağını bilememe (n=5), deneyimlerinden yararlanıp çalışmalarını gözleme fırsatı bulamama (n=4), yer, ders saati ve zaman ayarlamada yardımcı olmama (n=4), ilgili ancak sert davranma (n=3), çok çalıştırma (n=2), ilgisiz ve soğuk davranma (n=2), aşırı yönlendirme (n=1) ve çok meşgul olma (n=1) öğrencilerin kendilerine yönelik olarak gözledikleri olumsuz davranışlar iken, psikolojik danışmandan farklı bir rol üstlenme (n=1), okulla ilişkisinin zayıf olması (n=3), başka bir okulda görevli olma (n=3), yanlış uygulamalar yapma (n=1), öğrencilerle bireysel görüşme yapma olanağı yaratmama (n=1), psikolojik danışmanın okuldaki çalışma biçimiyle ilgili dikkati çeken olumsuzluklar olmuştur. Örneğin öğrencilerden biri, psikolojik danışmanın ilgisiz olması konusundaki görüşlerini '*danışmanın bizimle çok ilgilenmediğini düşünüyorum. Her şeyi baştan sona kendimiz hallettik. Yer ve saat ayarlayan hep biz olduk*' (ÖĞ3) şeklinde dile getirmiştir.

II. Uygulama Dersi ve Bu Dersi Yürüten Süpervizörlere İlişkin Görüşler ve Öneriler

Uygulama dersinin üniversitede yürütülüşü ve bu dersi yürüten süpervizörlere ilişkin öğrenci görüşleri analiz edildiğinde *dersin içeriğinin* ve *dersin yürütülüş biçiminin katkıları* ve bunlara yönelik *öneriler şeklinde* üç temel kategori ortaya çıkmıştır. Yararlı, öğretici olma, kalıcı öğrenme sağlama (n=24) ile akranların problem çözme biçimlerinden ve geribildirimlerinden yararlanma (n=22) *dersin içeriğinin katkısı* kategorisinde en çok vurgulanan iki boyut olmuştur. Bunları farklı psikolojik danışmanların çalışma biçimlerini görme ve değişik özellikteki öğrencilerle uygulama yapma fırsatı bulma açısından iki farklı okulda çalışmanın avantajı (n=16) ile teorik bilgileri uygulama (n=8) ve tüm dersleri sentezleme (n=4) izlemiştir. Sorun ve güçlüklerle baş etme yeterliliği (n=10), okul psikolojik danışmanlığı becerilerini uygulama ve geliştirme (n=6), bireysel görüşme yapmanın gelişime olumlu etkisi (n=5), okuldaki çalışmaları görme (n=4) ve mesleki gelişime katkısı (n=4) bu kategoride değinilen diğer boyutlar olmuştur.

Bazı öğrenciler süpervizyonun uygulama boyunca karşılaştıkları sorunlarla başa çıkma, akranlarının karşılaştıkları olumsuzlukları ve yaşadıkları duyguları fark etme, öğrendiklerini somut biçimde uygulama fırsatı bulma ve okul psikolojik danışmanının çalışma biçimini görme açısından nasıl etkili olduğunu aşağıdaki gibi dile getirmişlerdir.

Bu oturumlar benim için çok faydalı oldu. Stajda karşılaştığım olumsuzluklar ve karşılaşılabileceğim sorunlarla başa çıkma yeterliği kazanmamı sağladı. Herkes uygulama yaparken ne gibi olumsuzluklarla karşılaştığını, üzüntüsünü, sıkıntısını, mutluluğunu samimi bir şekilde paylaşıyordu. (ÖĞ6)

Uygulama dersi üç yıl boyunca öğrendiklerimi somut olarak uygulamama yardımcı oldu. (ÖĞ7)

Uygulama dersi bu dönemde kendime çokça şey kattığımı düşündüğüm bir ders oldu. ...artık bir okul psikolojik danışmanının ne tür işler yaptığını, kimlerle nasıl ilgilendiğini, yapması gerekenlerin neler olduğunu öğrenmemi sağladı. (ÖĞ8)

Uygulama hazırlık planı ve uygulama raporu hazırlayarak uygulamaların planlı bir biçimde yürütülmesini sağlama (n=15), öğrencilerin aktif katılım ve paylaşımlarına fırsat verme (n=4), CD izleme (n=1) ve dersin bu konuda uzman bir kişi tarafından yürütülmesi (n=1), *dersin yürütülüş biçiminin katkıları* kategorisinde ele alınan bulgulardır. Süpervizörün dersin işleyiş biçiminin öğrencilerin kendilerine olan güvenini artırması, süpervizör ve akran geribildirimlerinin etkinliklerin verimli geçmesine etkisi bazı öğrenciler tarafından aşağıdaki alıntılarda şu şekilde vurgulanmıştır.

...hocanın dersi işleyiş şeklinin benim kendimi geliştirmeme ve kendime güvenimin artmasına oldukça katkısı olduğunu söyleyebilirim. Derste çok fazla ipucu verip ne yapmam gerektiğini söylememesi benim gelişimim içindi ve yapabileceğimi fark ettim. (ÖĞ4)

Bu dersler benim için çok verimli geçti. Süpervizörler ve arkadaşarımdan aldığım geribildirimler etkinliklerimin daha verimli geçmesini sağladı. Arkadaşarımdan okulda karşılaştıkları sorunları düşünerek ben olsaydım bu duruma nasıl bir tepki gösterirdim diye düşünme fırsatım oldu. (ÖĞ5)

Az sayıda da olsa süpervizyon sırasındaki bazı konuşmaların uzun ve sıkıcı olması dersin geç saatte olması nedeniyle öğrenci ve süpervizörün yorgun olması dersin yürütülüş biçimiyle ilgili dile getirilen olumsuz görüşler olmuştur.

Öğrencilerin derse ilişkin önerileri dönemlere göre yapılan çalışmalar ve dersin işlenişine yönelik olmak üzere iki ana grupta toplanmıştır. Aşağıdaki alıntılarda da görüldüğü gibi ikinci dönem grup rehberliğine az yer verme, hazırlık planı yapmama, her iki dönemde de yapılan çalışmaların azaltılması, uygulamalar sırasında sınıf rehberliği, bireysel görüşme, konsültasyon ve veli görüşmesine ağırlık verilmesi, ilk dönemde

paket program uygulanması dönemlere göre yapılan çalışmalara yönelik öneriler olmuştur. İki öğrenci bu konuda 'ikinci dönem grup rehberliği azaltılıp onun yerine sınıf rehberliği, konsültasyon ve veli görüşmeleri daha fazla yapılabilir' (ÖĞ1) 'birinci dönem yapılan uygulamalar ikinci dönem biraz daha hafifletilebilir diye düşünüyorum' (ÖĞ10) şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Dersin işlenişine yönelik ise öğrencilerin etkinlikleri detaylı anlatmak yerine engel ve sorunlardan söz etmeleri, örnek çalışma CD'lerinin izlenmesi, gözlemin artırılması, bürokratik işlem ve resmi yazışmalarla ilgili bilgi verilmesi, gözlemin dersin sorumlusu tarafından yapılması, hipotetik vaka tartışmalarının yapılması, ikinci süpervizörün derslere sürekli katılması ve dersin erken saatte yapılması şeklinde öneriler gelmiştir.

Öğrencilerden süpervizörlerle ilgili görüşlerini de yazmaları istenmiştir. Bu görüşlerin analizi sonucunda süpervizörler tarafından kullanılan psikolojik danışma teknikleri, süpervizyon sırasında kendini ifade için uygun ortam yaratma, model olma ve öğrencilerin problem çözme ve karar verme becerisini geliştirmeye katkı temaları altında toplanan kodlamalar ortaya çıkmıştır.

Süpervizörler tarafından en çok kullanılan psikolojik danışma tekniği geribildirim verme (n=37) olmuştur. Öğrenciler süpervizörlerden aldıkları geribildirimleri olumlu, geliştirici, yararlı, motive edici, verimi artırıcı ve hatayı azaltıcı gibi sözcüklerle nitelmişlerdir. Süpervizyon sırasında öğrencileri etkin biçimde dinleme (n=13), yapılan çalışmaların anlatımı üzerine akran geribildirimine başvurma (n=7), yapılacak çalışmalara veya yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerilerde bulunma (n=7), öğrencilerin yaptıkları çalışmaları yerinde gözleme (n=8), ihtiyaç duyduklarında bilgi verme (n=5), uygun sorular sorma (n=2) ve yaşanan sorunlarda duygulara odaklanma (n=2) üzerinde durulan diğer tekniklerdir. Süpervizörün sakin ve rahat olmasının, etkin dinlemesinin, yararlı, geliştirici ve motive edici geribildirim vermesinin etkileri aşağıdaki alıntıda dikkati çekmektedir.

...hocanın derslerdeki rahat, sakin yapısı tedirginliğimi, telaşımı alıyordu. Yaptıklarımızı, uygulamalarımızı bıkmadan dinlemesi, geribildirimler vermesi uygulamalarımın çok etkili bir şekilde yürütmesini sağladı. ...etkinlikten sonra hocamızın sınıfta verdiği geribildirimlerde çok faydalı oldu. (ÖĞ7)

Geribildirim etkileri ve etkin dinlemenin rolü konusunda öğrenciler aşağıdaki görüşlere yer vermişlerdir.

Gözlediğim etkinlikte aldığım geribildirimler çok yararlı oldu. Aldığım geribildirimler sayesinde cesaretlendim, kendime güvenim arttı. Son etkinliğim bu geribildirimler sayesinde dolu dolu geçti. Beni etkin bir şekilde dinleyip yardımcı olmaya çalıştılar. Aynı zamanda herkese eşit, aynı derecede özen gösteriyorlardı. Hepimize kendimizi ifade etme olanağı vermesi çok güzeldi. (ÖĞ6)

Öğrenciler kullanılan bu teknikler yanında süpervizyonda *oluşturulan ortamın* ve süpervizörün bu konuda *model olmasının* da önemli olduğunu gösteren ifadelerde bulunmuşlardır. Örneğin, öğrenciler süpervizörün anlayışlı olmasının (n=12), kendini rahat ifade etme ortamı yaratmasının (n=12), yardımcı ve destek olmasının (n=7), model olmasının (n=7), rahat ve sakin olmasının (n=4), öğrencilere eşit davranmasının (n=2), sorunlara duyarlı olmasının (n=3), gereksinim duyduğunda kibar biçimde uyarmasının (n=2) ve neşeli olmasının (n=1) yaptıkları çalışmaları artı ve eksileriyle anlatmalarında önemli ve etkili olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca süpervizörün dersteki davranışları ile yapılan çalışmalar ve çıkan sorunları çözmeye model olduğu ve ondan çok şey öğrenip deneyimlerinden yararlandıklarını da belirtmişlerdir. Örneğin bir öğrenci bu konudaki görüşünü aşağıdaki gibi dile getirmiştir.

Süpervizörlerin de karşılaştığımız zorluklarda bize yardımcı olduklarını düşünüyorum. Beni etkin bir şekilde dinleyip yardımcı olmaya çalıştılar. Anlayışlı ve sıcak ilişkileri vardı. Aynı zamanda herkese eşit, aynı derecede özen gösteriyorlardı. (ÖĞ6)

Aşağıdaki alıntıda da görüldüğü gibi süpervizörün öğrencilerin potansiyel ve yeteneklerini kullanmasını teşvik etmesi ve onlara sorumluluk vermesinin, *çözüm bulmaya teşvik etmesinin problem çözme ve karar verme becerisini geliştirdiği* söylenebilir.

Hocamızın bizimle ilgilenmesi, sıkıntı yaşadığımız durumlarla nasıl baş edebileceğimize dair önerileri ve grubun da geribildirim ve önerilerine başvurması kendimizi geliştirme konusunda çok etkiliydi. (ÖĞ9)

Olumlu ve geliştirici olma özellikleri yanında süpervizörün ders sırasında yorgun olduğu için etkin dinleyememe, okulda yaşanan sorunları çözmeye yetersiz kalma ve zayıf becerilere verdiği geribildirimden olumsuz etkilenme gibi az sayıda olumsuz yönlerine de değinilmiştir.

III. Öğrencilerin Uygulama Dersleri Boyunca Kendilerinde Gözledikleri Değişimler Konusundaki Görüşlerine Yönelik Bulgular

Bu başlıktaki bulgular *kişisel ve mesleki gelişim* olarak iki temel tema altında toplanmıştır. *Kişisel gelişim* teması altında *duygular* (olumlu ve olumsuz), *mesleki gelişim* teması altında ise *psikolojik danışma ve uygulama becerileri, mesleki kimlik, sınıf ve grup yönetimi, mesleki gelişimde eksiklikler, yetersizlikler* yer almaktadır.

Öğrencilerin olumlu *duyguları* olumsuz duygulara göre belirgin biçimde daha çok yaşadığı, bunu da birinci dönemle özellikle kıyaslayarak vurguladıkları görülmüştür. İlk döneme göre sırasıyla güven, rahat olma, mutlu olma, kaygının azalması ve kaygılanmama, yetkin hissetme, heyecanlı ve telaşlı olmama, istekli ve hevesli olma, başarılı olma, cesaret, mesleki doyum, gurur, işe yaramış hissetme ve korkmama sırasıyla yoğun yaşanan duygular olmuştur. Olumsuz duyguların çeşit ve miktar olarak daha az yaşandığı dikkati çekmektedir. Sınıf ve grup yönetiminde başlarda yetersiz hissetme ve kaygılı olma, okul değişikliğinden ve konsültasyon çalışmasından kaygı duyma, başlarda endişeli olma, korkma ve psikolojik danışmanlık becerilerinde yetersiz hissetme, isteksizlik, sorunlar yüzünden hevesin kırılması, hayal kırıklığı, daha çok çalışmama üzüntüsü ve ilköğretimde çalışmaya ilişkin güvensizlik ve başarısızlık korkusu öğrencilerin yaşadıklarını belirttikleri olumsuz duygular arasındadır. Bu olumsuz duyguların daha çok ilk başlarda ya da dönem başında, değişikliklere ve farklı çalışmalara ve sorunlara bir tepki olarak yaşandığı söylenebilir. Öğrenciler kendilerine güven ve kendilerini yetkin hissetmelerindeki artış, heyecan ve kaygının azalmasını aşağıdaki alıntılarda dile getirmişlerdir.

İlk dönemki gibi çokta heyecanlı değildim. Bu dönem kendime olan güvenim daha arttı. (ÖĞ6)

...Stajda etkinlik yaptıkça, süpervizyon derslerinden geribildirimler aldıkça kendimi daha yetkin hissetmeye başladım. ...Dönemin başına kıyasla kendimi daha yetkin hissediyorum. (ÖĞ4)

...Grup rehberliği esnasında ilk başlarda grup yönetimim ve danışmanlık becerilerim açısından kendimi oldukça yetersiz ve kaygılı hissederken şimdi ise kendime olan güvenim arttı, kaygılarım azaldı ve artık mesleğimi en iyi şekilde yapabilirim diye düşünüyorum. (ÖĞ7)

Bir öğrenci yaşadığı sorunlar yüzünden azalan isteğini *İlk başlarda hevesle zevkle giderken bir süre gitmek istemediğimi fark ettim. Çünkü her seferinde*

bir sorunla karşılaştım' (ÖĞ3) şeklinde ifade etmiştir.

Psikolojik danışma ve uygulama becerilerinde gelişim, bu becerileri uygun, spontan ve iyi kullanma ve genel anlamda kendini geliştirme bu kategoride en çok söz edilen gelişim alanıdır. Beceri ve uygulamalarda gelişim yanında geliştirmesi gereken yönleri ve eksikliklerini fark etme ikinci sırada vurgulanan bir farkındalık olmuştur. Engel ve sorunlarla baş edebilme, zor koşullarda çalışabilme ve yetersizliğini yenme üçüncü sırada yer almaktadır. Etkin dinleme, etkinlik uygulama ve becerilerde deneyim kazanma, liderlik becerilerini geliştirme, etkinlikleri uyarlayabilme, başarılı yürütme, ilişkilendirme, öğrencilerle iyi/kolay iletişim kurma, teorik bilgileri kullanma yanında bireysel görüşme yapma, ABKÖ uygulamasında bilgi ve beceri sahibi olma, velilere seminer verme ve velilerle görüşme yapma gibi grup rehberliği uygulamaları dışındaki alanlarda da gelişim gösterdiklerinden birinci döneme göre genel anlamda daha başarılı ve yetkin olduklarından söz etmişlerdir. Teorik bilgileri ve psikolojik danışma becerilerini uygun biçimde kullanma, açısından kendilerinde gözledikleri gelişimi öğrenciler aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir.

Sene başından beri yaptığım uygulamalar sayesinde artık teorik olarak öğrendiğim birçok bilgiyi yerinde ve zamanında uygun bir şekilde kullanabiliyorum. ...her uygulama yaptığımda kendimle ilgili gelişmeleri gözlemliyordum ve bu da benim yapacağım diğer çalışmalar için motivasyon kaynağı oldu. (ÖĞ10)

Kendimi geliştirdiğimi düşünüyorum. Kullandığım becerileri artık daha da otomatik bir şekilde kullanabiliyorum. ...kendiliğinden uygun tepkileri verdiğimi görüyorum. (GÖ)

Grup rehberliği etkinlikleri sırasında içerik ve duygu yansıtmaları konusunda aşama kaydettiğime inanıyorum. ...öğrencileri etkin dinlemeye çalıştım. Açık uçlu sorular sorarak kendilerini daha fazla açmalarına yardımcı oldum. (ÖĞ7)

Mesleki kimlik gelişimi açısından psikolojik danışman olmaya hazır hissetme ve güven bu kategoride en sık belirtilen boyut olmuştur. Bunun yanında okullardaki uygulama deneyimi öğrencilerin okul psikolojik danışmanının çalışmasını görme, görevlerini öğrenme, mesleği yapmaya istekli olma, psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarının okullarda yapılabileceğini ve önemini anlama, planlı, düzenli ve işbirliği içinde çalışma becerisi geliştirmelerine katkıda bulunmuştur. Mesleki gelişim ve kimlik açısından edinilen diğer kazanımlar mesleki gelişimi fark etme, mesleki

ve kişisel olarak yararlanma, mesleğe bağlılık, mesleki bilgilerin çoğunu öğrenme, mesleki beceriler açısından kendini başarılı, değerli görme şeklinde dile getirilmiştir. Okula yönelik olumsuz kalıp yargılarını giderme ve okulda çalışmayı düşünmezken çalışmayı isteme ise birer kez ifade edilmiştir. Dersin mesleğe hazırlama ve okul psikolojik danışmanının görevlerini öğrenme açısından etkileri iki psikolojik danışman adayı tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

Şu anda mesleğe yeni başlayacak bir üye olarak kendimle ilgili yetersizlik duygularımı yenmiş bulunmaktayım. (ÖĞ10)

...dönemin başında bir okul psikolojik danışmanı neler yapar diye merak ederdim. Uygulamalı olarak bunu görmek istiyordum. Bu ders bunu görmemi sağladı. (ÖĞ8)

Aşağıdaki alıntıda da görüldüğü gibi uygulamalar boyunca *sınıf ve grup yönetiminde* görülen değişimler grubu iyi yönetme, sınıf yönetiminde gelişme, bu konudaki bilgileri uygulama ve sınıf ve grup yönetiminde problem yaşamama gibi ifadeler kullanılarak dile getirilmiştir.

Sınıf yönetimi konusunda da ilerleme kaydettim. Sınıfı daha iyi kontrol ettiğimi ve istenmeyen davranışların biraz azaldığını gördüm. (ÖĞ5)

Öğrenciler *mesleki gelişim konusunda eksiklik ve yetersizliklere* de değinmişlerdir. Bunlar konsültasyonda yeterli bilgi sahibi olmama, okul psikolojik danışmanı olarak eksik ve yetersiz yönlerini fark etme, grupla iletişimde gelişim ihtiyacı ve kendini geliştirme ihtiyacı gibi uygulama ve mesleki alanda; derste aktif olmama, sorumluluklarını yerine getirememe, raporu zamanında hazırlamama ve tembel olma gibi derste yapması gereken konular şeklinde iki grupta toplanmıştır.

Tartışma ve Yorum

Öğrencilerin uygulama yaptıkları okul, okul personeli, öğrenciler ve okul psikolojik danışmanlarıyla ilgili daha çok olumlu görüşlere sahip oldukları görülmüştür. Okulun fiziksel olanaklarının uygun olması; öğretmen ve yöneticilerin yardımcı ve destekleyici olmaları özellikle vurgulanan yönler olmuştur. Benzer şekilde okul psikolojik danışmanlarının uygulamalar boyunca öğrencilere yardımcı olduğu, okul personeli, öğrenci ve velilerle iyi ilişkiler kurup koordineli çalıştığı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin okul ve okul personeli hakkında az sayıda olumsuz yön üzerinde durduğu görülmüştür.

Bunun uygulama okullarını belirlerken okulun fiziksel olanaklarının uygun olmasına ve yöneticilerin bu tür uygulamalara olumlu yaklaşmasına dikkat edilmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca, okul psikolojik danışmanlarının uygulamalar konusunda istekli, öğrencilere karşı ilgili ve yardımcı olabilecek, mesleğini profesyonel biçimde yürüten, etkili bir model olması gibi özelliklere göre seçilmesi de bunda etkili olmuş olabilir. Bu görüşlerle paralel biçimde Özyürek, Çam ve Atıcı da (2007) Türkiye’de lisans eğitiminde okul psikolojik danışmanlığı ile ilgili uygulamalarda uygulama için seçilen okullardaki psikolojik danışmanların etkili biçimde çalışıyor olmaları ve yöneticilerin bu uygulamalar için uygun ortam yaratmayı kabul etmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Olumsuz özellikler az olmakla birlikte öğrencilerin uygulamalarını ve motivasyonlarını olumsuz yönde etkilediğinden uygulama okullarını belirlerken buna dikkat edilmesinde yarar vardır.

Studer (2005) stajın okul psikolojik danışmanlarına okul psikolojik danışmanlığıyla ilgili çeşitli aktiviteleri yapma fırsatı sunduğunu, Henderson (1994) süpervizyonun adaya okul ortamı hakkında öğrenme fırsatları sağladığını, Sutton ve Page (1994) ise süpervizyonun psikolojik danışman eğitimi programlarındaki yeterlikler ile iş ortamında gerekli olan beceriler arasında köprü görevi gördüğünü belirtmişlerdir. Yukarıdaki yazar ve araştırmacıların görüşleriyle paralel biçimde araştırmaya katılan öğrenciler uygulama dersinin yararlı ve öğretici olma, teorik bilgileri uygulama ve tüm dersleri sentezleme, sorun ve güçlüklerle baş etme yeterliliği geliştirme, psikolojik danışmanlık becerilerini uygulama ve geliştirme olanağı sunduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Nelson ve Jackson (2003) da staj çalışmalarının öğrencilerin öğrendiklerini uygulayabilme ve içgörü geliştirme gibi olumlu etkileri olduğunu bulmuştur.

Süpervizörlerin süpervizyon sırasında kullandıkları psikolojik danışma becerileri kadar öğrencilerin kendilerini ifade etmeleri için uygun ortam yaratmaları, yapılan çalışmalar ve çıkan sorunları çözmede model olmaları etkili ve yararlı bulunan süpervizör davranışları olarak ön plana çıkmıştır. Öğrencilerin süpervizörlerle ilgili yaptıkları değerlendirmelerin literatürde yer alan ve süpervizörlerin işlevlerini geribildirim verme ve değerlendirme yapma, bilgi ve öneri verme, model olma, müşavirlik, teşvik etme ve ilgi gösterme şeklinde açıklayan modellerle (Wood ve Dixon Rayle, 2006) örtüştüğü, Özyürek, Çam ve Atıcı’nın (2007) süpervizörlerin öğrencilere geliştirici geribildirim vermeleri, model olmaları, öğrenmelerine katkıda bulunmaları, gözlem ve değerlendirme yapmaları

gerektiği konusundaki önerileriyle benzerlik gösterdiğini vurgulamakta yarar vardır. Bu araştırmada da süpervizörlerin değerlendirme, psikolojik danışman adaylarına performanslarıyla ilgili yapıcı geribildirim verme, tavsiye verme, bir problem için yardım etme; koordinatörlük yapma ve öğretmen gibi roller üstlendikleri görülmektedir. Ayrıca bu araştırmadaki süpervizörlerin klinik, gelişimsel ve yönetsel alanlarda süpervizyon verdikleri de söylenebilir (Studer, 2005). Ayrıca bu araştırmanın bulguları Nelson ve Jackson’un (2003) üniversitedeki öğretim elemanları ve alandaki süpervizörlerin güven ve desteğinin mesleki kimliği olumlu yönde etkilediği (Nelson ve Jackson, 2003), Özyürek’in (2009) öğrencilerin geribildirimleri genelde yapıcı, geliştirici ve mesleki gelişimi teşvik edici nitelikte bulunduğu yönündeki bulgularıyla da paralellik göstermektedir.

Öğrencilerin dönemlere göre yapılan çalışmalar ve dersin işlenişine yönelik bazı önerileri dersin içerik ve işleniş açısından gözden geçirilmesinde geribildirim olarak dikkate alınabilir. Özellikle birinci dönem grup rehberliği ağırlıklı olan uygulamaların ikinci dönem bireysel psikolojik danışma, sınıf rehberliği, konsültasyon ve bireyi tanıma tekniklerinin uygulanması gibi çalışmalarla zenginleştirilmesi öğrencileri okul ortamında yapacakları tüm çalışmalara hazırlaması açısından yararlı olacaktır. Süpervizyon sırasında öğrencilerin CD’ye kaydettikleri grup rehberliği etkinliklerinin izlenmesi hem akranlarından, hem de süpervizörlerden geribildirim almaları ve kendilerini etraflıca değerlendirmelerini sağlayacaktır. Gözlemin artırılması daha çok geribildirim alma şansı sağlayarak bu geribildirimlerden etkili ve olumlu olarak yaptığı becerileri pekiştirme, hatalarını düzeltme ve eksikliklerini giderme yönünde yararlanmalarına fırsat verebilir.

Öğrencilerin kendilerinde gözledikleri değişimler *kişisel gelişim* ve *mesleki gelişim* temel temaları altında toplanmıştır. Öğrencilerin özellikle ilk dönemde kıyaslandığında olumlu duyguları olumsuzlara göre daha yoğun yaşadıkları bulgusu Atıcı ve Ulusoy’un (2010) öğrencilerin uygulamaların başladığı birinci dönemin başından ikinci dönemin sonuna doğru olumsuz duyguların yerini olumlu duygulara bıraktığı yönündeki bulgusuyla benzerlik göstermektedir. Nelson ve Jackson’un (2003) çalışmasında da öğrencilerin staj ve uygulamalar sonunda kendilerini daha güçlü ve güvenli hissettikleri, başlangıçtaki kaygının azalıp kişisel başarı duygusunun arttığı ve psikolojik danışmaya karşı olumlu duygular yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Psikolojik danışma becerilerini uygun ve spontan kullanma, bu yönlerdeki eksikliklerini fark etme ve bu becerilerde gelişim gösterme uygulama dersi boyunca

gösterdikleri gelişimlerdenidir. Bu sonuçlara bakarak okullardaki çalışmalar için önemli olan alanlarda öğrencilerin zengin bir deneyim elde ettikleri ve bu uygulamaların öğrencilerin gelişimlerine büyük oranda katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu bulgular uygulama yapan son sınıf öğrencilerinin grup rehberliği etkinliklerini yürütme konusunda yetkinlik inançlarının arttığı, psikolojik danışma becerilerinin uygulamalar boyunca geliştiği (Atıcı, Özyürek ve Çam, 2005), öğrencilerin uygulamaların sonunda psikolojik danışma becerilerini etkili kullanmada önemli bir gelişim gösterdikleri (Atıcı ve Ulusoy, 2010) yönündeki araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Psikolojik danışman olmaya hazır hissetme ve güven geliştirme ilk sırada gelmekle birlikte psikolojik danışmanın çalışmalarını görme ve öğrenme, planlı ve işbirliği içinde çalışma becerisi geliştirme, mesleği yapmaya istekli olma, mesleki becerilerde kendini başarılı görme ve mesleki gelişimi fark etme öğrencilerin *mesleki kimlik gelişimi* açısından bu dersten elde ettikleri kazanımlar olmuştur. Bu sonuçlara göre uygulamaların hem öğrencilerin okul psikolojik danışmanlığı için gerekli becerileri geliştirme hem de mesleğe hazır olmalarını sağladığı ve böylece mesleki kimliğin gelişimine katkı sağladığı söylenebilir.

Öğrenciler *mesleki gelişim konusunda eksiklik ve yetersizliklere* de değinmişlerdir. Bunlar konsültasyon çalışmaları, grupla iletişim ve okul psikolojik danışmanı olarak eksik ve yetersiz yönlerini fark etme ile dersteki sorumluluklarını yerine getirememesi gibi iki grupta toplanmıştır.

Bu araştırma okullarda psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları yapan PDR son sınıf öğrencilerinin uygulamayı yaptıkları okul, okul personeli ve

psikolojik danışman, uygulama dersini yürüten öğretim elemanı ve dersin mesleki ve kişisel gelişimlerdeki rolü konusundaki görüşlerini inceleyerek bu dersin öğrencileri okul psikolojik danışmanlarının yaptığı uygulama ve çalışmaları yürütmeye hazırladığını, okul psikolojik danışmanlarının kullandıkları becerileri geliştirmeye katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu uygulamalarda okulların fiziksel ve teknolojik olanaklarının uygun olmasının, okul personelinin olumlu tutum ve davranışlarının, psikolojik danışmanın iyi bir model olmasının, üniversitedeki süpervizörlerin geribildirim ve uygun bir paylaşma ortamı yaratmalarının, öğrencilerin teorik bilgileri uygulamaya koymada, psikolojik danışma becerilerini geliştirmede ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın bu sonuçlarına dayanarak uygulama okullarının seçiminde fiziksel ve teknolojik olanaklarını, okul personelinin özellikle yöneticilerin bu uygulamalara ilişkin tutum ve anlayışlarını, psikolojik danışmanın etkili bir model olabilecek özelliklere sahip olmasını göz önünde bulundurmakta yarar olduğu söylenebilir. Ayrıca, üniversitedeki süpervizörlerin öğrencilere uygulama deneyimlerini rahatça paylaşma ortamı yaratması, gözlem yapması, olumlu ve geliştirici geribildirimler vermesinin olumlu etkileri de süpervizörler tarafından dikkate alınması gereken bir yöndür.

Bu çalışmada öğrencilerin yazarak ifade ettikleri görüşlerinden oluşan nitel veriler incelenerek bu sonuçlara ulaşılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda uygulama dersi kapsamında yapılan uygulamalarla ilgili uygulama okulundaki yönetici, öğretmen, öğrenci ve psikolojik danışmanlarla bu uygulamaların yürütülüş biçimi, öğrencilere etkileri konusundaki görüş ve önerilerini incelemek üzere çalışmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Atıcı, M. Özyürek, R. ve Çam, S. (2005). Okul danışmanlığı uygulamalarının yetkinlik beklentisi algıları ve mesleki benlik saygısı üzerindeki etkilerinin boylamsal olarak incelenmesi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(24), 7-24.
- Atıcı, M. ve Ulusoy, Y. (2010). Psikolojik danışman adaylarının grup rehberliği etkinliğini yürütürken kullandıkları psikolojik danışma becerilerinin, bu becerileri kullanmaya ilişkin yeterlik algılarının ve grup yönetimini sağlama yöntemlerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 62-81.
- Bernard, J. M. & Goodyear, R. K. (1992). *Fundamentals of clinical supervision*. Boston: Allyn and Bacon.
- Council for Accreditation of Counseling and Related Programs. (1994). *CACREP accreditation standards and procedures manual*. Alexandria, VA: Author.
- Getz, H. G. (1999). Assessment of clinical supervisor competencies. *Journal of Counseling and Development*, 77, 491-497.
- Henderson, R. (1994). *Supervision of school counselors*. Greensboro, NC: ERIC Clearinghouse on Counseling and Student Services. (ERIC Document Reproduction Service No. ED372353).
- Nelson, M. D. & Johnson, P. (1999). School counselors as supervisors: An integrated approach to supervising school counseling interns. *Counselor Education and Supervision*, 39, 89-100.

- Nelson, K. W. & Jackson, S. A. (2003). Professional counselor identity development: A qualitative study of Hispanic student interns. *Counselor Education & Supervision, 43*, 2-14
- Özyürek, R., Çam, S. ve Atıcı, M. (2007). Psikolojik danışman eğitiminde okullardaki rehberlik uygulamalarının önerilen özellikleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 7*(1), 555-588.
- Özyürek, R. (2009). Okullarda psikolojik danışma uygulamaları ve öğrencilere sağlanan süpervizyon olanakları: Ulusal bir tarama çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(832), 54-63.
- Perusse, R., Goodnough, G. E. & Noel, C. J. (2001). A national survey of school counselor preparation programs: Screening methods, faculty experiences, curricular content, and fieldwork requirements. *Counselor Education & Supervision, 40*, 252-262.
- Skovholt, T. M. & Ronnestad, M. H. (1992). Themes in therapist and development. *Journal of Counseling and Development, 70*, 505-515.
- Studer, J. R. (2005). Supervising school counselors in training: A guide for field supervisors. *Professional School Counselor, 8*(4), 353-359.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and technique*. London: Sage Publications.
- Sutton, J. M. & Page, B. J. (1994). Post-degree clinical supervision of school counselors. *The School Counselor, 42*(1), 32-39.
- Wood, C. & Dixon Rayle, A. (2006). A model of school counseling supervision: The goals, functions, roles, and systems model. *Counselor Education and Supervision, 45*, 253-266.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (7.bs.), Ankara: Seçkin Yayınevi.

Extended Summary

Students' Views on The Course of Counseling and Guidance Practice At Schools

Meral ATICI and Sabahattin ÇAM

In undergraduate level of psychological counselling and guidance program there are several courses which aim to prepare students to use their theoretical knowledge and practical skills with individual and group of people in a variety of contexts. School context and school counselling is one of the area in which students do their internship and counselling practices. Supervision plays an important role on the development of counselling skills and professional development of students during their internship and counselling practices. Supervision services are delivered by practicum and internship course (Studer, 2005). Sutton and Page (1994) state that supervision bridges the gap between counselling competence developed in counselor education program and skills necessary for real work setting.

Özyürek, Çam and Atıcı (2007) identified the characteristics of school counselling practices in undergraduate level of counsellor education in Turkey and supervision was seen essential part of these practices. In addition to identifying the characteristics of school counselling practices Atıcı, Özyürek and Çam (2005) found that students self efficacy and self esteem increased as a result of conducting group guidance practices during their internship.

Research showed that psychological counselling and guidance students benefitted from group guidance practices at school especially in using counselling skills effectively, enhancing self-efficacy beliefs and self esteem and being effective in group management. Beside these studies there needs a study on investigating students' ideas about school and school personnel, supervisors, the role of school practices on their personnel and professional development. Therefore the aim of this study was to investigate last year students' ideas about school and school personnel, supervisors, the role of school practices on their personnel and professional development during their internship.

Method

Participants

Participants of the study consisted of 42 senior students (29 female, 13 male) attended EPH 422 Practice II course of 2009-2010 academic year at Psychological Counseling and Guidance department in Çukurova University.

Collecting Data

Qualitative data were gathered from students in the form of written text. Students expressed their ideas of the course, school and school personnel, supervisors, effects of practices on their personnel and professional development. The content analysis technique was used to analyse data.

Results and Discussion

Students have rather positive ideas about school, school personnel, students and school counsellors. Physical appropriateness of school, help and support of teachers and school principals are especially emphasised by students. Similarly, it is clear that school counsellors helped, shared their experience of practice, resources, act warmly and genuine towards students. Additionally, school counsellors functioned as a role model in having good relationship with school personnel, students and parents, working effectively, well planned and coordinated ways. In line with this finding Özyürek, Çam and Atıcı (2007) suggested that school counsellors must work effectively and principals must create a suitable atmosphere for counselling practices at school for students during their internship. Although students mentioned a few negative aspect of school personnel and counsellor one must be careful for identifying appropriate schools for counselling practices since such negative attitudes and behaviour affect students motivation and practices negatively.

In line with Studer (2005) Henderson (1994) and Sutton and Page's (1994) ideas about supervision and supervisor in literature participants of the study found

the practice course useful, helpful and instructive especially for getting benefit from problem solving styles and feedback of their peer, applying theoretical knowledge and synthesizing all lessons attended, developing competencies on dealing with problem and difficulties, using and developing school counselling skills. According to students conducting the course/ lesson in a well planned way, encouraging student participation and sharing, watching CD showing students group guidance activities are positive and effective ways of conducting the lesson.

Students' evaluation of their supervisors are very similar with the model explained the functions of supervisors as giving feedback and making assessment, giving information and advise, modelling, consultation, encouraging and caring (Wood ve Dixon Rayle, 2006). Similarly Özyürek, Çam and Atıcı's (2007) suggestions for the characteristics of supervisors like giving feedback students, modelling, observing and assessing.

Some changes occurred on students are group under the themes of feelings, psychological counselling and practice skills, Professional and personnel development, classroom and group management, incompetencies of personnel and Professional development.

Students are more likely to feel positive emotions

in the second term than they did in the first term. This result was similar with the findings by Atıcı and Ulusoy (2010) showing that negative feelings are replaced with positive ones from beginning of first term to the end of second term. Appropriate and spontaneous use of counselling skills, awareness of weakness on counselling skills and enhancing their skills are other improvements they showed during internship and supervision. In line with these results Atıcı, Özyürek and Çam (2005) showed that there was an increase on self efficacy of last year students on conducting group guidance activities and development on counselling during internship. Atıcı and Ulusoy (2010) indicated that students showed a great development on effective use of counselling skills at the end of course.

This study indicated that school practice course prepare students for duties and work of school counsellor, contribute development of skills used by school counsellors. Technologic and physical feasibility of schools, positive attitudes and behaviours of school personnel towards practice students, being a good model of school counsellor, feedback and creating an appropriate atmosphere for students to share their experiences are significantly important in applying theoretical knowledge to real work setting and enhancing counselling skills.